

VERSLAG

VAN DE VOLKSKUNDECOMMISSIE
DER KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN TE AMSTERDAM
OVER 1964

OVERDRUK UIT HET JAARBOEK DER KONINKLIJKE
NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
1964—1965

VOLKSKUNDECOMMISSIE

Uerslag over 1964

Op 23 juli overleed Dr. Jan de Vries, die van 1939 tot 1944 lid en voorzitter van de commissie was. In deze moeilijke periode heeft hij zich veel moeite gegeven voor de belangen van het bureau der commissie. Ondanks zijn Duitse sympathieën heeft hij het nationale Nederlandse en zuiver wetenschappelijke karakter van het volkskunde-onderzoek strikt gehandhaafd. Zijn politieke gezindheid maakte tegen het eind van de oorlog een eind aan zijn lidmaatschap en zijn voorzitterschap.

De commissie, die dit jaar ongewijzigd is gebleven, vergaderde op 16 januari, 21 mei en 19 november.

Het bureau der commissie zond in april de 29ste vragenlijst uit, met vragen over Pasen, en in december de 30ste lijst, met vragen over sterf-, begrafenis- en rouwgebruiken. Laatstgenoemde lijst kwam tot stand na overleg met de heren Drs. J. H. Cox, M. de Meyer en Prof. Dr. K. C. Peeters. Drs. Cox heeft, na voltooiing van zijn germanistische studie in Nijmegen, enkele jaren op het bureau van de Duitse Volkskunde-atlas te Bonn gewerkt en daar, onder toezicht van Prof. Dr. Matthias Zender, een aantal kaarten over de doodkist getekend, die cealang in de Duitse atlas zullen worden opgenomen. Het ligt in de bedoeling dat hij althans een deel van de vragen van lijst 30 in de toekomst voor onze atlas zal bewerken.

De vragen over Wijvekenszaterdag enz., die op de 14e lijst van de Vlaamse afdeling der Belgische commissie werden gesteld, werden aan de medewerkers in Zeeuws-Vlaanderen toegezonden.

Op 31 december 1964 waren in totaal 36.254 lijsten op het bureau aanwezig. Van de lijsten 1—19, 21a, 22 en 23 bleven de aantallen ongewijzigd. Van lijst 20 zijn thans aanwezig 1065 exx., van lijst 21 : 1297 exx., van lijst 24 : 1307 exx., van lijst 25 : 941 exx., van lijst 26 : 933 exx., van lijst 27 : 882 exx., van lijst 28 : 825 exx., van lijst 29 : 692 exx. en van lijst 29a : 32 exx. In de loop van het jaar werden 1634 ingevulde lijsten ontvangen.

De Vlaamse afdeling der Koninklijke Belgische Commissie voor Volkskunde zond in het afgelopen jaar de 14de vragenlijst uit, met vragen over Verloren Maandag, Stropelwoensdag, Sint-Pontianus,

Sint-Antonius Abt en Wijvekenszaterdag. Behalve de laatste vraag waren deze al eerder, in ongeveer dezelfde bewoordingen, op onze vragenlijst 26 afgedrukt.

Voor de Volkskunde-atlas schreef de heer Voskuil het commentaar bij kaart 20 (kinderschrik in het korenveld). Met uitzondering van deze kaart, die in het begin van 1965 wordt afgedrukt, liggen nu alle kaarten en commentaren van de tweede aflevering gereed. Op de inleiding na is ook het commentaar persklaar.

De Vlaamse afdeling van de Belgische Commissie besloot Prof. Dr. K. C. Peeters, de Volkskundecommissie de heer Voskuil aan de redactie toe te voegen, te beginnen met de derde aflevering. De redactie vergaderde in haar nieuwe samenstelling op 21 juli in Amsterdam en op 13 november in Antwerpen. Voor de derde aflevering zijn door de heer M. de Meyer intussen al vier commentaren geschreven (over de beschermheiligen van de paarden en de paardenommegangen, de beschermheiligen van het rundvee of het vee in het algemeen, de beschermheiligen van de varkens, en de gewijde zaken die de bedevaarders naar huis meenemen ter bescherming van het vee). De zes bij deze commentaren behorende kaarten liggen in ontwerp gereed. De overige commentaren en kaarten voor deze aflevering zijn in voorbereiding.

Van het tijdschrift „Volkskunde” verschenen aflevering 4 van jaargang 64 (1963) en de afleveringen 1—3 van jaargang 65 (1964).

Ook dit jaar belegde de commissie drie medewerkersbijeenkomsten, in Bergen op Zoom (15 februari), Gouda (13 juni) en Venlo (7 november). De heer Voskuil was aanwezig in Bergen op Zoom en Venlo, mw. Veldhuijzen in Venlo. Op de laatstgenoemde bijeenkomst vertelde de heer G. G. Engels (Helden) iets over zijn ervaringen bij het optekenen van volksverhalen en de heer J. M. Verhoeckx (Blerik) over de voorbruiloft.

De voorzitter vertegenwoordigde de commissie op het vierde Congrès international des investigateurs des contes populaires, dat van 1—6 september in Athene werd gehouden. Op dit congres werd de heer Voskuil tot lid van de International Society for folk-narrative research benoemd. De secretaris en de heer Voskuil vertegenwoordigden het bureau op de vierde Arbeitstagung van de Duitse Volkskunde-atlas, die van 27—29 april in Bonn werd gehouden. Ook de heer Roukens was daar aanwezig. De secretaris en de heer Roukens woonden bovendien een daaraan voorafgaande bijeenkomst van een aantal volkskundigen bij, die een reorganisatie van de CIAP beoog-

den. Deze heeft inmiddels na het congres in Athene aldaar haar beslag gekregen. De secretaris vertegenwoordigde het bureau op de volkskundedag van het Nederlands Volkskundig Genootschap in Arnhem op 3 oktober en leidde de tweede correspondentendag van het Beraad voor het Nederlandse Volksleven, die op 6 juni op Randenbroek bij Amersfoort werd gehouden en gewijd was aan de kinderfolklore. Op de op 1 maart op het bureau der commissie gehouden jaarvergadering van het Volkskundig Genootschap vertelden mw. Veldhuijzen en de heer Voskuil over hun werk.

Het onderzoek naar de nog levende volksverhalen had geregeld voortgang. Op 13 april overleed de heer J. M. de Nooyer, die samen met de heer L. Kouwen het onderzoek op Schouwen-Duiveland leidde. In hem verliest het bureau een toegewijd medewerker, die niet gemakkelijk te vervangen zal zijn. Van de andere in het vorige verslag genoemde medewerkers leverden de heren M. J. Ampt (Hasselt), A. de Boo (Kwadendamme) en E. H. Brouwers (Klimmen) dit jaar geen werk af wegens drukke werkzaamheden. Drs. M. G. van Overloop (Kapelle) werkte slechts incidenteel mee. De heer H. Kooyman (Haastrecht) voltooide zijn opdracht. De heer E. Wouda (IJlst) zag zich wegens zijn hoge leeftijd genoodzaakt het onderzoek te staken. Daarentegen breidden de heren E. Heupers (Soest), G. J. H. Krosenbrink (Winterswijk) en G. H. Linssen (Swalmen) hun gebied verder uit. Een kaartje van de tot dusver verrichte werkzaamheden is in de Mededelingen van de Centrale Commissie opgenomen. Het aantal verzamelde volksverhalen, notities e.d. bedraagt thans ongeveer 20.000. In de loop van het jaar bezocht de heer Voskuil een dertigtal geselecteerde medewerkers van het bureau in Overijssel, Drente, Friesland, Groningen, Gelderland en Limburg, en nam hij schriftelijk contact op met een tiental anderen in Overijssel, Gelderland en Limburg met de bedoeling, nieuwe onderzoekers in de nog niet bewerkte gebieden aan te stellen. Tot nu toe leverde dat nog geen positief resultaat op, maar met drie van hen, die aan de vereiste geschiktheid leken te voldoen, wordt nog onderhandeld. Bovendien bracht hij een aantal routinebezoeken aan nog actieve medewerkers.

Samen met de heer Rensink maakte de heer Voskuil bandopnamen in Haarlo (Borkulo), Keienburg (Hengelo, Gld.), IJselmuiden, Aduard, Westeremden, Schildwolde, Tjamsweer en Maasbree, waarbij zowel volksverhalen als gegevens voor het woord-en-zaakonderzoek werden opgenomen. De heer F. Wever deed een bandopneming in Sellingerbeetse (Vlachtwedde) en de heer M. C. van de Weele zond

ons een door hemzelf gesproken band met volksverhalen van het eiland Tholen.

Op 1 maart kwam de heer A. J. Dekker, litt. germ. cand., als student-assistent in dienst van het bureau ter assistentie van de heer Voskuil. Mw. H. Weijerstrass, die in de loop van het jaar mw. Dekker-Weijerstrass werd, stond hem hierbij terzijde. Samen namen zij het grootste deel van de werkzaamheden aan het trefwoordenstelsel (de controle op het typewerk, het alfabetiseren en insteken) en het werk aan het knipselarchief voor hun rekening. Het typewerk voor het trefwoordensysteem en de correspondentie werden ook nu weer door mw. H. Schenck de Jong verzorgd, daarbij geassisteerd door mw. E. H. Neuteboom-Visser. De heer C. J. Speelman, jur. stud., hield zich vooral bezig met het overbrengen van de gegevens der oudere vragenlijsten naar het trefwoordensysteem; in de loop van het jaar verwerkte hij de gegevens over spook- en onheilsdieren (lijst 2 (1937), I, 11), vreugdevuren (lijst 5 (1939), 1a-1), processies (lijst 5 (1939), 2a-c), de levensroede (lijst 5 (1939), 3a-d), doopgeschenken en doopfeesten (lijst 5 (1939), 5a-b), de jongelingschap (lijst 5 (1939), 10a-t), wisselkinderen (lijst 7 (1941), 11a-e), de begrafenis van de kraamvrouw (lijst 7 (1941), 15), St.-Antonius Abt (lijst 26 (1961), 22a-e) en de bijlagen en opmerkingen achter lijst 2 (1937). Tot de heer Dekker die taak van hem overnam, verzorgde hij bovendien de binnenkomende volksverhalen. De heer en mevrouw Dekker bewerkten de gegevens over de zaaigebrouwen (lijst 4 (1938), I, 1—17).

De reeks Leuvense licentiaatsverhandelingen, waarvan er in 1960 18 werden overgenomen in het trefwoordensysteem en die een belangrijke verzameling sagen bevatten, werd in de afgelopen jaren aanzienlijk uitgebreid, nl. met 34 nieuwe verhandelingen die naar schatting ruim 15.000 sagen bevatten. Met het overnemen van deze nieuwe gegevens werd in november een begin gemaakt. Het is te verwachten dat dit werk ook in 1965 geregeld voortgang kan vinden, wat een aanzienlijke, maar zeer welkome verzwaring van de werkzaamheden betekent. De commissie stelt er prijs op, Prof. Dr. K. C. Peeters dank te zeggen voor zijn medewerking in deze.

Voor een verslag van de activiteiten van de werkgroep woord en zaak wordt verwezen naar het verslag van de Dialectencommissie. Van direct belang voor onze commissie is het bezoek dat de heren Van der Poel, Rensink en Voskuil aan het Openluchtmuseum te Bokrijk hebben gebracht om zich op de hoogte te stellen van de resultaten van het door de directeur Dr. J. Weyns ingestelde onderzoek

naar de karnton in Vlaams-België. Het is de bedoeling dat de heer Rensink hiernaar ook in Nederland via zijn bijzondere medewerkers aan het woord-en-zaakonderzoek navraag zal doen. Indien de resultaten daartoe aanleiding geven, zullen deze te zijner tijd op een of meer kaarten in de Volkskunde-atlas worden verwerkt.

Op het Volksliedarchief werkt sinds 15 september de heer F. Matter, musicol.stud., als student-assistent voor halve dagen. Hij is begonnen met zich over de verschillende activiteiten van het bureau te oriënteren en heeft o.a. het exciperen van tijdschriften op zich genomen.

In de loop van het jaar is de door mw. W. D. Scheepers bijeengebrachte verzameling banden met liedopnamen op het bureau gekomen, zodat met de uitwerking daarvan het langverbeide begin kon worden gemaakt. Dit gebeurt door de heer Sniijders. Het technisch in orde brengen van de banden (waaraan vooral bij de oudste nogal wat ontbrak) en het afuisteren en transcriberen is een tijdrovende bezigheid, maar het werk levert een goede hoeveelheid materiaal op, dat als aanvulling van het reeds aanwezige van belang is en in vele gevallen een voortzetting van het verleden naar het heden betekent. Het bureau bezit thans ongeveer 190 banden. Bovendien werden ook dit jaar weer een aantal gedrukte liedbundels en handschriften geëxcerpeerd naar melodieën, beginregels, wijsaanduidingen en refreinen.

Het bureau ontving een aantal bezoeken van studerende en andere belangstellende en verstreekte een groot aantal inlichtingen aan instellingen en particulieren in binnen- en buitenland.

De bibliotheek van het Volksliedarchief kreeg van Mw. N. C. Rümke-Bakker de zeer belangrijke verzameling volksliedteksten en -melodieën in handschrift, bijeengebracht door wijlen haar vader, Dr. C. Bakker uit Broek in Waterland. Deze verzameling is een zeer welkome aanvulling van het Noordhollandse materiaal en bevat enkele zeer bijzondere gegevens.

Mw. Scheepers legde in de loop van het jaar liederen op de geluidsband vast te 's-Hertogenbosch, Geldrop, Ossendrecht, Helmond, Bakel, Goorle, 's-Gravenhage, Noordbergum, Amsterdam en Zwaag.

Mw. Veldhuyzen bezocht in het voorjaar het Deutsche Volkslied Archiv te Freiburg im Breisgau en in de zomer het Hamburgische Volkslied Archiv. Vooral uit Freiburg kwam zij met veel nieuwe gegevens en ideeën terug. Verder werkte zij wederom, ditmaal voornamelijk organisatorisch, mee aan de conferentie over het volkslied voor muzikleren aan kweekscholen, van 7—10 oktober te Driebergen, georgani-

seerd door de Stichting Raad voor de Nederlandse Volkszang. Op 14 en 15 november was zij als spreekster en forumlid aanwezig op de conferentie over de actualiteit van het volkslied, te Antwerpen belegd door het Algemeen Nederlands Zangverbond in samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor de Volkszang.

In de loop van het jaar kwam een zestigtal verzoeken om inlichtingen binnen, waarvan 8 uit het buitenland. Van de buitenlandse bezoekers vermelden we in het bijzonder Mw. Dr. Ingeborg Weber-Kellermann, die op 14 mei met 23 studenten van de Universiteit van Marburg het bureau bezocht, en Prof. Dr. Don Yoder (Philadelphia, U.S.A.).

De belangrijkste aanwinst van de bibliotheek was de al eerder genoemde schenking van Mw. N. C. Rümke-Bakker, die o.a. een aantal brieven bevatte, door Dr. C. Bakker tussen 1898 en 1913 aan Dr. G. J. Boekenoogen geschreven, met veel gegevens over volksgeneeskunde en volksgebruiken; verder een remedieboekje uit 1794, recepten en bezweringsformules uit Waterland, volksprenten en een exemplaar van „Volksgeneeskunde in Waterland” (1928) van Dr. C. Bakker, doorschoten met talrijke aantekeningen van de schrijver. De heer W. G. Zimmermann (Vaals) schonk ons een mooie collectie bidprentjes en de heer F. den Eerzamen (Wassenaar) een reeks artikelen over taal, volksleven en geschiedenis van Goeree, verschenen in „Eilandennieuws” 1961—1964. Van de heer J. L. Offermans, archivaris van Sittard, kreeg het bureau regelmatig grote verzamelingen knipsels over volkskundige gebruiken in Sittard en omgeving. De verzameling boeken en tijdschriften, die de oud-voorzitter Dr. Jan de Vries indertijd aan het bureau in bruikleen gaf, werden door zijn overlijden het eigendom der commissie.

Voor het financieel beheer verwijzen we naar de rekening en verantwoording van de Centrale Commissie.

*Namens de Volkskundecommissie der Koninklijke
Nederlandse Akademie van Wetenschappen:*

A. M. E. DRAAK, *voorzitter.*

P. J. MEERTENS, *secretaris-penningmeester.*

BIJLAGE

Lijst van personen en instanties, die in 1964 publikaties en handschriften schonken aan het Volkskundebureau:

~~Afdeling agrarische geschiedenis van de Landbouwhogeschool te Wageningen, H. S. Buwalda, Mw. Dr. Jo Daan, J. W. van Heesbeen, E. Heupers, Gemeente Huibergen, Mr. C. M. J. de Jongh, M. E. Lombaert, R. Meurant, Museum für Hamburgische Geschichte, Natuurhistorisch museum te Maastricht, Nordisk Institut for Folke-~~
~~digting te Kopenhagen, L. Osier, Redactie van „Prikkel” van Proost en Brandt N.V. te Amsterdam, Dr. K. Rackenbach, Mw. N. G. Rümke-Bakker, Rijksmuseum voor Volkskunde „Het Nederlands Openluchtmuseum”, Prof. Dr. K. Schulte Kemminghausen, R. Sme-~~
~~kens, W. G. Zimmermann.~~

inleidend

*fr. rez. zoms
9/8 64*